

Následující ukázka pochází z knihy Aleše Urválka a kol. *Dějiny německého a rakouského konzervativního myšlení*, kterou vydalo v roce 2009 Nakladatelství Olomouc. Původně vyšla v časopise **Pro-Fil** č. 2/2008, vycházejícího při Katedře filozofie FF MU Brno pod názvem *Několik postřehů k německé konzervativní revoluci*.

Další ukázka z knihy je k dispozici na **stránkách vydavatelství**. Knihu je možné objednat v internetovém obchodě Neoluxor.cz.

Několik postřehů k německé konzervativní revoluci

Autor: Aleš Urválek

V českém prostředí není mnoho témat, jimž se dlouhodobě věnuje tak malá pozornost, jako německému konzervativismu. Až na pár výjimek u nás chybí nejen publikace souborného charakteru, ale i rozsáhlejší studie. Německý konzervativismus se vesměs považuje za okrajový, pro naše myšlenkové klima druhořadý, ba bezvýznamný jev.

A přitom se jedná, jak odhalí byť jen letmý pohled za hranice našich západních sousedů, o dost podnětné téma, které má navíc úzkou vazbu i na to, co se odehrávalo a jak se myslelo u nás. Přesah německého konzervativismu do našich „luhů a hájů“ je nepopiratelný: bez hlubší znalosti tohoto myšlenkového proudu nebudeme s to v plné šíři postihnout nejednu problematickou a nebezpečnou stránku německé zahraniční politiky. Kupříkladu už od 60. let 19. století hrálo české území velkou roli v německých konzervativních plánech na kolonizaci střední Evropy. Bez vzhledu do klíčových myšlenkových topoi německého konzervativního myšlení krom toho nelze v plném rozsahu pochopit světonázorovou orientaci (sudeto)německého obyvatelstva, žijícího na našem území, pro něž byly německé konzervativní ideje jedním z určujících intelektuálních vodítek.

V Německu není o zásadním významu konzervativního myšlení nejpозději od 60. let minulého století pochyb. Právě v této době nebývale vzrostl zájem o toto rozsáhlé, namnoze kontroverzní téma; a zejména generace 60. let důrazně kladla konzervativní myšlení do úzké souvislosti s nacismem tím, že upozorňovala na neblahou roli konzervativismu v období výmarské republiky. Konzervativci se z tohoto pohledu podíleli na demontáži křehké demokracie výmarské republiky, a tím připravovali – ať už vědomě nebo proti své vůli – půdu k tomu, aby mohl nacismus oslovit co nejvíce občanů.

Zúžení německého konzervativismu na roli duchovního předchůdce nacismu je s přihlédnutím k (novo)levicovému zaměření západoněmeckých „osmašedesátníků“ pochopitelné, nicméně neoprávněné. Konzervativismus je mnohem širší a podnětější duchovní proud, který se v Evropě – a tedy i v Německu – vyvíjel od konce 18. století jako přínosná, ba nezbytná reakce na mnohé jednostrannosti liberálního myšlení. Jeho specifická pozice v kontextu německého společensko politického myšlení je nicméně dána tím, že německý konzervativismus si již od svého počátku na konci 18. století dlouhodobě udržoval nejen antimodernistický, ale především antidemokratický základ. Postupem doby, zejména pak ve druhé polovině 19. století, jej upevňoval a prohluboval do té míry, v níž se prolínal s myšlenkami vysloveně pravicového, národovecky fundovaného nacionalismu. Tento vývoj vcelku přirozeně vyústil v bytostně antizápadní konzervativní „ideje roku 1914“ a po 1. světové válce kulminoval v hnutí takzvané „konzervativní revoluce“. Na konzervativní revoluci, jejíž stěžejní rysy zde chceme nastínit, je patrné, nakolik se mezi světovými válkami konzervativní antimodernistická tradice protнула s neochotou tehdejších konzervativců jakkoli přistoupit na stávající politickou a duchovní realitu výmarské republiky.

Přitažlivost abnormality

Z mnoha pokusů o popis duchovní atmosféry, jež na konci 1. světové války zavládla v Německu, je vzhledem k tehdejší podobě konzervativního diskurzu asi nejpriléhavější sentence H. Lübbeho, podle nějž se období konzervativní revoluce (1918 – 1932) vyznačovalo tím, že normální kultura byla stále méně samozřejmá, takže dramaticky klesala možnost se jakkoli a čímkoli znemožnit.[2] Mnohé tehdejší konzervativní texty vskutku profitují z proklamované nesamozřejmosti doby, jejich autoři se jen zřídka podrobují přísným vědeckým nárokům a omezením a raději vytvářejí velkolepé, byť nijak nedoložené a ničím neověřitelné konstrukce, vesměs postavené na figuře analogie.

Při četbě některých z nich dnešní čtenář nezřídka zapochybuje, zda své myšlenkové konstrukce mohli jejich autoři vůbec myslet vážně. Pokud se za výmarské republiky obecně nedostávalo rozvahy, chyběla umírněnost, schopnost nacházet rozumný střed, nemůžeme tyto vlastnosti hledat ani v konzervativních textech. Vyznačovala-li se společenská a politická situace nestálostí, eskalací napětí, nesnášenlivostí, vyostřením protikladů, radikalizací postojů a brutalizací, v podstatě ustavičnou občanskou válkou,[3] pak se na tomto stavu nemalou měrou podílela i tehdejší konzervativní elita. Vědomě přispívala k radikalizaci společenského a politického života (proslulá Schmittova dichotomie „přítel – nepřítel“[4]), podporovala hodnoty, které znesnadňovaly „normalizaci“ společenské reality, takže v konečném úhrnu soustavně zpochybňovala stávající politický řád společnosti.

V očích tehdejších konzervativců se však bez ustání znemožňovali právě ti, kteří nastolili tento „normální“ stav a obhajovali ho: „západním bludem“ pomatení otcové výmarské republiky, levicoví protagonisté „bezduché“ listopadové revoluce 1918, postrádající jakékoli nadšení, zanícení a naději,[5] a všichni údajní zrádci pravého Německa, kteří spolupracovali s vítěznými mocnostmi a přijali mírovou smlouvu z Versailles. S rolí úhlavního nepřítele mohl v konzervativních textech počítat každý, kdo se v letech 1918-1932 smířil s realitou, protože tím zradil konzervativní přesvědčení, neboli sebe a národ.

Prvním prubířským kamenem byl z konzervativního pohledu postoj, jaký ten či onen člověk zaujal na konci války a jak se stavěl k událostem z let 1918 a 1919 v Německu. Z jednotlivých verzí konce války, z toho, jak se konzervativně ladění intelektuálové stavěli k neoddiskutovatelným historickým faktům, zda je přijímali nebo odmítali, lze složit obrázek, který vystihuje základní rysy konzervativního postoje, platné nejen pro konec války, ale i pro vztah k listopadové revoluci a k nově založené výmarské republice.

Vnější nepřátelé, proti nimž se bojovalo na frontě 1. světové války, se po založení výmarské republiky stali vnitřními nepřáteli uvnitř státu a národa. Revoluce roku 1918 pak byla nahlížena jako revoluce zrádců a nepřátel národa, protože navazovala na zhoubné dědictví západních ideálů roku 1789. Vyústění války, listopadová revoluce a založení výmarské republiky; tyto tři události opět otočily kolem dějin směrem, pro nějž neměli němečtí konzervativci nikdy pochopení.

Dějiny německého konzervativního myšlení se vine jako nit představa, že „viditelné“ dějiny se odehrávají v přímé závislosti na pravých, metafyzických, skrytých dějinách (ras, národních charakterů, bytostí, principů), jejichž odhalením lze dějinám diktovat, k jakému cíli, smyslu, účelu budou zákonitě směřovat. Koneckonců, ani „ideje roku 1914“, tedy německá, přesněji řečeno pruská odpověď na „ideje 1789“, nebyly ničím jiným než snahou převést sekundární vnější realitu 1. světové války na principiální střet mezi idejemi let 1789 a 1914, a tím předem určit, k jakému konci válka směřuje. V jejím průběhu, kdy opadalo nadšení a ze sváteční události se stávala každodenní zákopová rutina, mnozí ztráceli iluze o tom, že válka má očištný a ozdravný charakter.

Ne tak konzervativci, kteří trvali na svém, ať už se kolem nich dělo cokoli. Vesměs se naopak zatvrdili ve svém postoji nebo jej mírně modifikovali, buď tak, že dočasné krveprolití je nezbytně nutné pro budoucnost,[6] nebo v tom smyslu, aby udrželi krok s novými, masovými a strojovými podmínkami válčení. Pokud se konzervativní perspektiva s postupem války vůbec proměnila, pak snad tím, že ideál snivého a šlechtetného rytíře (v terminologii E. Jüngera řečeno: válečník – žoldnér) ze srpna 1914, obdařeného německými ctnostmi (statečnost, oddanost, poslušnost) a dychtícího po čestném boji muže proti muži, vystřídala ideálem chladnokrevného, vytrvalého, dlouhým bojem zoceleného válečníka, jenž byl schopen unést nadlidskou odpovědnost a bravurně ovládal nejmodernější techniku (Jüngerův válečník – dělník).

Zásadní je, že i nadále zůstala neotřesená víra ve všemoc dějinného určení, které, ať už zváno osudem nebo dějinným účelem, mělo nezvratně rozhodnout o vyústění válečného konfliktu. Makroskopická, přesněji řečeno celoplanetární perspektiva degradovala válečný konflikt dosud nebývalého rozsahu včetně otázky porážky či vítězství na efemérní, druhořadou záležitost, na malý střípek ve věčném boji mezi liberalismem a socialismem (konzervativismem), či mezi národy reprezentujícími tyto principy.

Samotné uzavření příměří po posledním neúspěšném útoku Němců na francouzské pozice nemohlo na této perspektivě nic změnit. Někdy se dokonce hovoří o tom, že období mezi uzavřením příměří a podepsáním (z pohledu Němců) potupné mírové smlouvy ve Versailles

ještě více nahrávalo nejroztodivnějším vizím, v nichž si Němci stále mohli dělat velké naděje[7] ohledně budoucnosti evropského a koneckonců i svého politického uspořádání. Ač byli na frontě poraženi, poválečný chaos se z jejich pohledu jevil i jako šance revolučně se vypořádat se zbytky nenáviděného vilémovského systému a na nových základech uskutečnit svou konzervativní vizi Německa. Právě v tomto mezidobí bylo kupříkladu možné, aby se A. Moeller van den Bruck, jeden z duchovních vůdců tehdejších německých mladokonzervativců, zcela vážně obrátil na amerického prezidenta Wilsona s výzvou, aby Američané, dle Moellerova soudu praví němečtí spojenci, kteří si ve válce jen omylem „spletli stranu“, podporovali Německo tak, aby mohlo dál přirozeně vzkvétat.

Těmto bláhovými nadějím, na nichž je patrné, jak málo byli konzervativci ochotni brát v potaz reálnou politickou situaci a tvrdošíjně lpěli na hlubších zákonitostech, které předcházejí a předurčují veškeré dění ve světě, učinila přítrž až mírová smlouva, kterou byli Němci nuceni podepsat ve Versailles. Konzervativci se sice nevzdali zcela svých nadějí, ale už nemohli vážně doufat, že by na podobné návrhy někdo přistoupil. Smlouva je vyvedla z omylu, že po válce bude možno bojovat za německý národ spolu s vládní garniturou. Pokud se po čas listopadové revoluce 1918 konzervativci takřikajíc identifikovali s „německou věcí“ proto, aby zachránili národ před socialistickou anarchií Republiky rad či jinými levicovými experimenty, nyní byli nuceni postavit se do příkré opozice vůči národu. Veškeré pravicové národní hnutí, jež původně bránilo tomu, aby se monarchie zhroutila v chaosu levicové anarchie, se po Versailleské smlouvě odvrátilo od vládní garnitury nového republikánského státu, neboť představitelé výmarské republiky z jeho pohledu hanebně zradili nosné myšlenky a ideje německého národa. V takových případech pak často zaznívala ostřejší slova: třeba pro O. Spenglera byla listopadová revoluce 1918 „nejnesmyslnějším činem německých dějin“, „revolucí hlouposti“, po níž následovalo založení výmarské republiky, „revoluce sprostoty“.[8] Události spjaté s revolucí 1918 a se založením republiky 1919 představovaly ve Spenglerově organologické perspektivě „vřed na německém těle“, sama republika nebyla státem, ale pouhou „firmou“, resp. „ruinou monarchie, která sama rezignovala“.[9] Opovržení a hluboká nenávisť promlouvají rovněž z hodnocení G. Quabba, vcelku neznámého konzervativce, jehož kniha *Tar a Ri. Variace na konzervativní téma*[10] představuje ucelenou, byť nepřiliš reprezentativní podobu tehdejšího německého liberálně zabarveného konzervativismu. Zde se republika označuje jako „dcera děvky“, z níž, ať udělá cokoli šlechtěného, už nikdy nebude moci být „dáma“, stejně tak se republika „nikdy nedokáže zbavit poskvrny svého založení“.[11]

Prohraná válka, zahanbující mírová smlouva, zrádci, jež ji podepsali a na jejím základě, bez niterného pocitu nutnosti, jaksi z rozpaků, improvizovaně[12] a nechtěně[13] vybudovali demokratické zřízení nenáviděného, tj. západního stříhu. To vše splynulo konzervativcům do jednoho obrazu, jenž v nich vyvolával pocity zrady, zneuznání, promarněné šance. Jejich další reakce, počínaje rokem 1918, tudíž nepramenily ze střízlivých úvah, z reálného posouzení věcí, ale odrážel se v nich mnohem více překvapený údiv, že dějiny daly za pravdu někomu jinému. To doprovázel trucovitý, dětinský vzdor, pocit uskrínutosti, odhodlání stůj co stůj dokázat svou pravdu, prosadit ji třebas za cenu násilí.

U některých z nich, zejména u O. Spenglera, se transformovala dětinská umíněnost do

heroického fatalismu, který přikazoval vytrvat, i kdyby situace byla bezvýchodná. Právě to, že dějiny dávají fatálně za pravdu protivníkům, bylo pro Spenglera paradoxně dostatečným důvodem, aby člověk dál trval na svém, nezradil sebe sama. Za dané situace měli konzervativci za nevyhnutelné vyhlásit otevřenou válku výmarské republice, jejímu zřízení, jejím mechanismům, představitelům, a koneckonců i jejímu dějinnému optimismu. K tomu by pravda došlo tak jako tak, nicméně specifičnost konzervativního nepřátelství vůči rodící se výmarské demokracii je dána právě výchozí situací, která z ideového souboje učinila nesmiřitelnou válku, ve srovnání s dřívějšími podobami německého konzervativismu mnohem vyhrcořenější, agresivnější, militarističtější, v jistém smyslu slova revolučnější. K tomu, aby si revoluční konzervativismus vybudoval myšlenkovou základnu, z níž by mohl úspěšně podbíjet výmarskou republiku, bylo nejprve třeba nahradit oficiální příběh o zrození demokratického státu z trosek poražené a přežité německé monarchie příběhem novým: o Německu, které ve skutečnosti neprohrálo a místo toho, aby svého principiálního vítězství dokázalo využít, jej osudově nepochopilo a zcela se podrobilo těm, kteří vyhráli jen zdánlivě, zatímco ve skutečnosti byli dějinami odsouzeni k věčné porážce.

Prohra jako výraz skutečného vítězství

Vzhledem k uvedeným skutečnostem je nasnadě, že i samotné válečné vyústění a jeho interpretaci zasazovali konzervativci do kontextu širších dějinných zákonitostí. Museli najít pro německou porážku přijatelný smysl, ospravedlnění a zdůvodnění německého vojenského a politického fiaska. Výsledkem byl i v tomto případě vzpurný a naivní postoj, který porážku vždy přisuzoval druhým. Přestože Německo válku prohrálo, čtenář konzervativních textů získá přesně opačný dojem. O porážce Německa, o prohře konzervativců a jejich ideologie v nich není zmínka, snad jen o dočasné prohře, kterou lze jakoby mávnutím proutku přetavit ve vítězství, případně o tom, že za německou porážku nesou vinu zrádci a konspirátoři ve vlastních řadách, tedy ti, kteří na „domácí frontě“ zradili německé, rozuměj konzervativní ideály.

Naproti tomu vítězné mocnosti vpravdě nemají co slavit, jejich zdánlivé vítězství svědčí pouze o tom, že zásadní bitvu prohrály. Škála konzervativních interpretací výsledků a důsledků války je sice široká, nicméně neustále opakuje jeden a týž vzorec: neochotu přistoupit na fakt, že se dějiny vydaly jinam, než jim konzervativci předurčili. V tomto smyslu ukazují konzervativní postoje katastrofální konec války nejen jako tragédii hrdinství a odvahy, ale hlavně, jak poznamenal E. Troeltsch, „tragédii německé umíněnosti, německého vzdoru, německé neznalosti světa a uváznutí v teoretickém bludu“.[14]

Troeltschovi jeho nadhled umožnil, aby věci pojmenoval nezaujatě. Německá konzervativní pravice promarnila dle jeho soudu na konci války příležitost, aby se zbavila svého odvěkého doktrinářského antidemokratismu.[15] V opačném případě se mohla přiblížit demokratickému konzervativismu západoevropského stříhu. Konzervativci ale nebyli ochotni vzdát se vlastní pravdy, Troeltschův střízlivý postoj by odsoudili jako poválečnou zradu německé věci, ba co víc, zpětně by jej ocechovali jako typický projev chování, jenž poválečnému Německu vůbec neprospěl. Konzervativní interpretace válečného vyústění kombinují dvojí postup: na jedné straně zpětné hledání nikoli příčin neúspěchu, ale viníků, a na druhé straně vyvození

důsledků pro poválečný vývoj. Obé se řídí několika zásadami, které ve formě tezí shrnul Kurt Lenk: Národ je tak dlouho neporažen, dokud se cítí být neporazitelný. Národ nikdy není ztracen, pokud se cítí být neporazitelný. Jsou-li vítězové slepí a nedokáží rozpoznat, že válka byla výrazem rozsáhlé světodějné krize, pak právě ti, kteří válku prohráli, jsou s to porážku přetavit ve vítězství, protože dokáží nahlédnout pravdivé historické souvislosti.[16]

Konzervativci nepokládali za nutné řešit otázku, jak lze z pouhého faktu porážky vyvodit vlastní výlučný přístup k dějinným souvislostem. Ti navenek neúspěšní jsou v konzervativním diskurzu vždy do jisté míry privilegovaní k hlubším vhledům do skrytých zákonitostí; zde navíc, zdá se, vůbec nejde o to, kdo vyhrál nebo prohrál, ale kdo je schopen se na dějinná fakta podívat ze správného úhlu, neboť ten, kdo se dívá ze správného úhlu na minulost, uvidí ve správném světle i budoucnost. Jednou z variant „správného“ úhlu pohledu, který dovoľoval vidět poválečnou budoucnost potenciálně otevřenou, neodsouzenou k potupným podmínkám míru z Versailles, byla tzv. „legenda o dýce vražené do zad“ (Dolchstoßlegende).

Vyznívá tak, že porážka nic neznamena, vše je dosud otevřené, protože Němci nikdy na bojišti neprohráli, za porážku mohou jen političtí zrádci (sociální demokraté, socialisté, Židé), kteří Německo zaprodali nepřátelským principům a přistoupili na příměří. Tato legenda, pro pravicovou mentalitu v období výmarské republiky zcela zásadní, úspěšně hrála na strunu konzervativně antidemokratických stereotypů. Nepřátelství vůči modernistickým idejím roku 1789 ztotožňovala s bojem proti Západu jako takovému, nadto aktivovala resentimenty vůči světu politiky handlujícího o míru, jež Němci dlouhodobě pokládali za sekundární oproti světu války, kde lze bezesbytku uplatnit tvrdé německé ctnosti.

Mír se pak nutně jevil jako nepochopitelná zrada všeho, kvůli čemu se Německo roku 1914 pustilo do války; „ideje roku 1914“ coby svátek, v němž se Němci jednotně semknuli a současně hierarchicky uspořádali nikoli podle západního, ale podle svého konzervativního vzoru, byly dle této legendy roku 1918 zrazeny, protože renegáti německého národa využili konec války k tomu, aby vydali Německo všanc „idejím roku 1789“ a těm, kteří je hodlali uplatnit na celou Evropu.

Nepoměr mezi tím, že Němci válku shodou nešťastných okolností nakonec politicky prohráli, ačkoli ji vojensky podle všeho nemohli prohrát,[17] překonávali konzervativci pomocí trojí myšlenkové figury. První by se dala nazvat figurou „podmíněné porážky“. Stanovuje podmínky, za nichž by Němci nikdy nemohli prohrát, pakliže by jim dostáli. Variací je nespočet: Nejčastěji se uvažovalo v tom duchu, že Němci přestali být dostatečně sami sebou, rezignovali na svou osobitost (Selbstaufgabe), před kulturou dali osudově přednost civilizaci, jakési prodloužené ruce vítězných mocností, nechali se, ať už dobrovolně nebo z donucení, svést tím, co jim není vlastní (liberalismem, pacifismem, humanismem, vlnou demokratismu, idejemi roku 1789),[18] a tím v konečném důsledku sami připravili západní nepřátele o silného protivníka.

Kupříkladu A. Moeller van den Bruck přičítal vinu za porážku císaři, který sedl na lep „liberálního polovičatostem“, jež v konečném důsledku vedly ke zhroucení Německa. S oblibou se operovalo s příměřem, který německou porážku kladl do souvislosti s tím, že se

Němci prohřešili proti své národní duši, proti národnímu poslání, že zradili sami sebe, protože ze dne na den zavrhnuli svůj osobitý a nesnadno uchopitelný protizápadní charakter a bezmyšlenkovitě přijali výhodné a laciné principy Západu. Toto přesvědčení doprovázela úvaha, podle níž je „neočekávaný“ výsledek války dán tím, že válečné strany nepochopily své dějinné určení a poslání, resp. pochopily je nesprávně. Teoretickou výztuž této úvaze dal A. Moeller van den Bruck, který ve své knize Právo mladých národů[19] rozdělil národy světa na staré a mladé, kterým přisoudil dějinně zaručenou budoucnost, zatímco staré poslal na smetiště dějin. Tímto měřítkem poté posuzoval realitu 1. světové války a postavil tak celou válečnou konstelaci na hlavu. Nejen že se Německo, coby jeden z mladých národů, ocitlo mezi poraženými neprávem, ale jako stejně „protiprávní“ se ukázalo postavení USA a Ruska,[20] rovněž mladých národů, které nepochopily, co od nich dějiny žádají a nesmyslně se postavily po bok Anglie, Francie a dalších starých národů. Rovnice „kdyby Němci udělali to a to, nikdy by nemohli prohrát“ stojí konečně i v pozadí úvah E. Jüngera, který porážku Německa přičítal na vrub tomu, že Němci neprovedli, resp. neudrželi po celou válku totální válečnou, hospodářskou i sociální mobilizaci svého života, jak jim ji on sám zpětně i s vzhledem k budoucnosti ordinoval už od počátku 30. let 20. století.

Druhá figura má charakter Pyrrhova vítězství. Relativizuje vítězství mocností Dohody poukazem na skutečnost, že toto vítězství je v podstatě nicotné, neboť jen stvrzuje přetrvávající pochybnost západních idejí. Válkou z tohoto pohledu pouze kulminovala krize západních hodnot, dějiny ji vyhrotily do mezní podoby válečné exploze a měly směřovat k tomu, aby západní hodnoty pozbyly věrohodnost, ztratily celoevropskou platnost a jejich místo mohly zaujmout německé konzervativní hodnoty, zocelené a očištěné válečnou vřavou a krvavou lázní, znovuzrozené. Tím, že válka dopadla proti duchu této domnělé zákonitosti, krize západních hodnot neskončila, naopak se prohloubila a napříště bude ještě silněji postihovat celou Evropu. Vítězové války budou vůči ní ještě bezbrannější, ještě méně odolní, neboť ve své vítězoslavné zaslepenosti zapomnou na to, že válka byla pouze vyvrcholením celkové krize jejich obrazu světa. Jedinými skutečnými vítězi tak budou ti, kteří válku prohrájí, protože si i díky porážce lépe uvědomí, že směr, kterým se ubírají vítězové, nevede ven z krize, ale naopak do naprosté záhuby. Právě porážení si z války odnesou správné ponaučení, jelikož pouze jim se během války zostřily schopnosti, jak rozpoznat její skutečný dějinný význam.

Konečně třetí figura je založena na myšlence prospěšnosti, ba nezbytnosti porážky. Zde se především zdůrazňuje, nakolik byla porážka podmínkou dalšího zdravého vývoje. Právě vítězství by Němcům a Německu zabránilo v tom, aby mohli zůstat sami sebou, případně aby mohli bojovat o takovou formu státního uspořádání, která jim to umožní. Válka se v této zvrácené podobě chápe jako dějinná zkouška, v níž obstojí jen ten, kdo válku prohraje proto, aby na sobě mohl dál pracovat. Tímto úkolem do budoucna je národ. Němci jím přísně vzato buď nejsou, tudíž, chtějí-li se jím stát podle svých, nikoli podle západních představ, musí válku prohrát. Anebo jím již jsou, a pak musí válku prohrát, aby jím být nepřestali.[21]

Zřetelně tento postoj demonstruje známé motto pozdější Schauweckerovy knihy *Vzmach národa*,[22] jež zní: „Museli jsme prohrát válku, abychom získali národ“. Toto je další ze zdrojů neochoty konzervativců přijmout za svůj národ, jenž vzešel z prohrané války,

především státní uspořádání, v němž se tento národ utvářel. V návaznosti na starou konzervativní představu státu (státního uspořádání), který musí jednak nutně odpovídat osobitým potřebám národa a jednak dává národu možnost podílet se na státu, se tehdejší konzervativci domnívali, že vítězství ve válce by německému národu opět přisoudilo nevyhovující, tj. západní státní formu. Naopak porážka mu dovoluje napřít síly k vybudování jiného, lepšího národa, s nímž se ztotožní většina. Výmarská republika, založená o několik měsíců později, však zcela zklamala jejich očekávání. Její vůle byla na hony vzdálena vůli konzervativců; tato republika, jak vystihl A. Moeller, mohla chtít pouze to, „co chtěli naši nepřátelé. To byl osud, jež si na sebe sama přivolala“.[23]

Vláda, jak se vyjádřil jiný konzervativce z Moellerova okruhu, „je fakticky už jen pouhým exekutorem vůle našich nepřátel“.[24] Konzervativci svou vůli tedy nenasměrovali na stávající Německo, ale na jiné, jak sami říkali, „tajné Německo“. Volání po jiném, „tajném Německu“ (das geheime Deutschland), jež bylo již dříve přirozenou součástí slovníku elitářských apolitických básníků moderny, zejména pak členů kruhu S. Georga, zde získalo o něco konkrétnější podobu.

Boj za jiné čili „pravé Německo“

Ohledně přesného vymezení „jiného Německa“ nepanovala shoda. Konzervativní vize, krom toho, že se nerady drží „přízemního“ světa pojmů a jejich empirické ověřitelnosti, zpravidla mnohem pečlivěji formulují, čím nejsou a za žádnou cenu být nesmí, nežli to, čím jsou a o co přesně usilují. Pováleční konzervativci v první řadě věděli, co nechtějí, a od tohoto odmítavého, nežádáného až zhrzeného postoje se odvíjely předkládané vize. Myšlenkový půdorys jejich úvah lze s jistým zjednodušením demonstrovat pomocí mozaiky citátů z Moellerova díla Třetí říše.

Oč méně bylo konzervativcům po chuti formulovat konkrétní kroky, o to větší důraz kladli na vážnost svého úkolu do budoucna. Být konzervativní dnes nenáleží těm, kteří se zhlížejí v minulosti, naopak, konzervativní postoj spočívá v tom, „najít německému národu jeho budoucí podobu“.[25] Zákaz ohlížet se zpět má jedinou, zato výsostnou výjimku. Pohled vpřed je silně určován šancí promarněnou ve válce. „Ztratili jsme svět, který nám měla zpřístupnit válka.“[26] Ač se tento svět zdá být ztracen, válka jej zpřístupňuje, přesněji řečeno má jej zpřístupňovat i poté, co skončila. Protože tato touha či vize vyrůstá z pocitu nenaplnění, získává revoluční charakter; jako bezpodmínečně nutná se jeví revoluce člověka. Cestu ke ztracenému světu, jež je třeba znovu vybojovat, totiž ukazují nemnozí „šťastlivci“, představitelé „nového pokolení“, kteří „opět napraví, co jsme pokazili“.[27]

O těch, kteří k tomuto pokolení nenáleží, se Moeller rozepisuje ze široka: ti, kdo „ještě dnes mluví o naplnění, myslí na porozumění a uznávají smlouvu z Versailles“,[28] kdežto ti šťastní, jež mu náležejí již dnes, jsou revoluční proto, že to tak „dopředu cítí, jsou duševně spjati s touto vizí, náležejí k tomuto osudu“.[29]

Ještě důrazněji je třeba se vymezit vůči těm, kteří se krátce po válce pokusili o revoluci. I zde vyrůstá sebedefinice z negativní definice druhé strany. „Německou revoluci provedli

liberálové, nikoli revoluční lidé [...] Nebyla dílem fanatiků, ale oportunistů. Byla to pacifistická revoluce.“[30] Tato revoluce byla osudným omylem, v lepším případě intermezzem či předehtou ke druhé fázi, jak plyne z Moellerova vymezení, ke skutečné konzervativní revoluci. Revoluční konzervativismus, tedy na první pohled až zarážející spojení revoluce a konzervativismu, je u Moellera výslednicí dvou prvků: za prvé nepřímé návaznosti na falešné revolucionáře z roku 1918, liberály, oportunisty a pacifisty, kterým je zapotřebí vyrvat revoluci z rukou a pokračovat v ní ve fanaticky revolučním, militaristickém a antiliberálním duchu. Za druhé vědomí, že hodnoty, které konzervativismu stojí za uchování, nejsou k dispozici, ale je teprve třeba si je – revolučním činem – vyvzdorovat na nepříznivé, ba nesnesitelné duchovní situaci výmarské republiky. Má-li získat konzervativismus smysl a dějinné oprávnění, musí se rozpomenout na to, že být konzervativní znamená vytvářet věci, jež se vyplatí uchovávat. O konzervativismus jakož i o hodnoty, které by měl chránit, je „neustále třeba bojovat“.[31]

Boj za jiné Německo, jímž se vyjadřuje přesvědčení mnoha tehdejších konzervativně laděných intelektuálů, v sobě tudíž nese ponaučení, jež těmto lidem přinesla válka a první poválečné roky. Z Moellerova určení lze s trochou nadsázky odvodit nemalou část idejí, postojů a přesvědčení, které bývají, byť ne vždy a všude, označovány termínem „konzervativní revoluce“. Pro první přiblížení k tomuto vnitřně různorodému myšlenkovému spektru postačí rozvést Moellerovy poznámky.

Vítězné mocnosti poválečnému Německu jeho „návrat do mírové Evropy“ příliš neulehčily. Na atmosféře výmarské republiky se neblaze podepsal fakt, že Německo bylo nakonec označeno za hlavního viníka (článek 231), jeho státní pokladna byla roku 1921 zatížena nadměrnými reparacemi (132 miliard zlatých marek) a – kromě kolonií – bylo na Západě i na Východě zbaveno velkého území. Z hlediska konzervativní revoluce měla největší význam demilitarizace Německa; Němci vracející se z fronty vesměs nebyli na život v míru vůbec připraveni. Odmítali se zařadit do občanské společnosti, do civilního života, a raději se dál oddávali nenaplněnému snu o vyšším, posvátném smyslu války; i nadále žili podle hodnotového kodexu, jež si osvojili ve válce. Velice rychle se z jejich řad rekrutovali členové nejrozličnějších paramilitaristických skupin, spolků a sdružení (Stahlhelm, SA, „Rotfrontkämpferbund, Jungdeutsche Orden, Wikinger, Schwarze Reichswehr, Wehrwolf, Reichsflagge a řada dalších), jejichž pracovní náplň sahala od pravicových pučů, přes potírání levicových povstání, pouliční střety až po tzv. fémové vraždy, tedy úkladné vraždy názorových protivníků.

Ačkoli do rejstříku osobností spjatých s konzervativní revolucí fémové vraždy až na vzácné výjimky[32] nepatřily, přesto konzervativní revoluce rovněž do jisté míry „prodlužovala“ válku do současnosti. V celkovém úhrnu se snažila rozvíjet její duchovní dědictví, nacházela oporu v jejích měřících, v některých případech – u tzv. vojáckého nacionalismu – ji pokládala za jedinou hodnotu, jež dává životu smysl. Řečeno slovy E. Jüngera, nejznámějšího konzervativního „aristokrata zákopů“: „Válka, matka všech věcí, je i naší matkou; ukovala nás, zocelila a otesala do naší dnešní podoby.“[33]

Válka tudíž zůstala osou poválečných dnů; v duchu konzervativní revoluce se radikální obnova

člověka, národa, společnosti i duchovní atmosféry odehrávala v souladu s tím, na co se založilo za války. Ideálem, jež bylo třeba zpětně vydobýt, aby vůbec bylo co konzervovat, byl až modelově vojácký typ antiobčanské ražby (u Jüngera zprvu voják, posléze takzvaný dělník), charakterově pevný člověk prodchnutý bojovým duchem, schopný vázat se k celku, ba obětovat se za něho, a na vyšší rovině jednolitý národ vedený nikoli zvolenou, nýbrž vyvolenou, nezpochybnitelně vůdčí osobností, a společenství, jež nezná třídní, ale pouze hodnotové a kvalitativní rozdíly.

Není bez zajímavosti, že oslava války i po jejím skončení do jisté míry souvisí také s kultem mládí, v konzervativní revoluci tolik oblíbeným (srov. Moellerovo i Borchardtovo vyzvedávání „mladých národů“, zdůrazňování „mladokonzervativní“ ražby konzervativních revolucionářů, obecné sympatie s mládežnickým hnutím apod.). Právě mládeži byla často adresována prorocká slova o velkých úkolech konzervativní revoluce, protože mladí se zdáli být k těmto úkolům predisponováni potud, že, obdobně jako vojáci, zatím nepoznali jinou víru než tu, která se zrodila za války. Poněvadž mládež nezažila opovržením hodnou předválečnou dobu, v níž dominoval liberalismus, individualismus a humanismus, a protože se zformovala a socializovala teprve ve válce, vkládaly se do ní naděje, že bude s to úspěšně čelit zhoubnému působení výmarské demokracie.

Vírou v nové síly mládí konzervativci oponovali výmarskému anachronismu, který z jejich pohledu pouze oživoval principy, jejichž nepatřičnost jasně prokázala 1. světová válka. Po jejím skončení by si Němci měli jasně uvědomit, že sázka na „měkké“, nadto německému duchu cizí hodnoty roku 1789 jen prodlouží německou duchovní i politickou agonii. V této situaci raději vsadili na „tvrdé“ hodnoty, na silného, heroicky statečného člověka, na nekompromisního vůdce, jenž národ stmelí doslova mytickou (či magickou) silou svého suverénního rozhodnutí.

Vrátíme-li se k Moellerovu vymezení, pak vedle antipacifistických tendencí určovaly podobu konzervativního boje za budoucí formu německého národa i tendence antiliberální a antiportunistické. Vědomý anti-postoj, pro německý konzervativismus věru žádné novum, se opět promítal do šablonovitých dichotomií. Proti stávajícím etablovaným se hodnotám výmarské republiky se vyzdvihovaly mladokonzervativní hodnoty „jiného Německa“. Jen stěží bychom našli hodnotu nebo princip, k nimž by neexistovala konzervativní alternativa. Naproti liberálně demokratické snaze o alespoň dočasnou shodu, názorový kompromis, zkrátka řešení, výhodné pro obě strany, vyhrocovali revoluční konzervativci všechny zásadní spory; struktura, určující veškeré názorové střety, nemá partnerský, ale v návaznosti na již zmíněnou Schmittovu myšlenku nepřátelský charakter. Není možné ani správně se rozumně dohodnout, neboť druhá strana automaticky přejímá roli nepřítele.

Cokoli, co je postaveno na domluvě, na právních úkonech, zavání „handlováním“, případně „planým teoretizováním“, a je pro konzervativismus nepřípustné. Vytrácejí se principy diskuse a veřejnosti, více váží aktivismus, jenž se nezatežuje skrupulemi, rozhoduje absolutní víra v suverénní činy a v jednání, ospravedlněné silou vlastní vůle. Společenské smluvní vztahy, v konzervativním diskurzu od počátku hanobeny jako neoprávněné, protože racionálně umělý zásah do světa věčných zákonů, ustupují víře v iracionální autoritu a

bezvýhradnou poslušnost. Oportunistům z listopadu 1918 a všem liberálům a demokratům chyběl tolik žádaný chladně nekompromisní a neústupný postoj, který nerozdrolí žádná diskuse, nedostávalo se jim vůle tvořit ani ochoty prosadit rozhodnutí založené na neúprosných zásadách vlastní vůle. Kvůli tomu si uzavírali cestu k bezprostřednímu, nezredukovanému bytí, proto prohlubovali krizi německého ducha, strhávali jej v rozporu s jeho hrdinskou podstatou k podpoře materialistických a utilitaristicko individualistických hodnot, které rozkládají pojivo společenských vazeb.

Nepopíratelnou absenci těchto vazeb ve věku kapitalistické industriální společnosti se snažili konzervativci kompenzovat příklonem k jinému typu lidského sdružení, k tzv. společenství (Gemeinschaft), jež má být opět integrující silou. Určující definice tohoto společenství jsou zpravidla vágní, mnohem ostřeji je vykresleno to, vůči čemu se takto chápané společenství vymezuje.

V tomto ohledu má základní konzervativní intence zabránit, aby společnost a principy jejího fungování jakkoli zasahovaly do sféry vládnutí. To, co bychom dnes označili za občanskou společnost, je přísně odděleno od státu, přesněji řečeno od výkonu moci.[34] Ta náleží jednotlivcům či principům, které svým založením přesahují sféru občanské společnosti, nejsou omezováni a ovlivňováni jejími antagonismy, jsou z ní takříkajíc revolučně vysvobozeni.

Tento přesah může být chápán různě. Na rovině politických seskupení se projevuje konzervativním odporem k tradičním politickým stranám a příklonem k jinak definovaným stranám – např. k Moellerově proslulé nepolitické „třetí straně“ -, přesněji k politickým spolkům a hnutím. Ta se na rozdíl od politických stran neřídí mechanickými a formalizovanými principy hlasování, ale drží pohromadě mnohem hodnotnějším společným prožitkem celku, jež mají neustále na paměti. I proto jsou zpravidla strukturována v duchu hierarchických vztahů (vůdce a jeho následovníci); vůdce je na rozdíl od masy s to artikulovat jednotnou a nezlomnou vůli státu a národa, jíž masa sama od sebe nikdy neporozumí. Národ se tudíž s vůdcem dobrovolně a zcela svobodně ztotožní, podřídí se mu ve jménu celku. Vůdce ovšem nevzejde z mechanického součtu jednotlivých – masově manipulovatelných – vůlí (hlasů), ani ze složitě vyjednaného kompromisu, ale přirozenou cestou nezpochybnitelného vyvolení. Ústy toho nejschopnějšího a charismatického jedince, jenž je schopen na rozdíl od většiny občanů intuitivně nazřít pravou vůli národa, zkrátka promlouvá celek, podstata, cíl či poslání národa, nikoli partikulární zájmy jednotlivců, stran či jiných, třeba finančních uskupení.

Na jiné úrovni má odklon od principů občanské společnosti podobu tzv. nepolitického ovládnutí politiky. Politickým principům, chápaným v liberálně demokratickém duchu, se nadřadí sféra nepolitického vidění světa, určená pro úzký kruh zasvěcených, kteří bývají obdařeni výjimečnými schopnostmi a vlastnostmi. „Politizace nepolitiky“ poté spočívá ve vyřazení liberálních demokratických principů, které jsou poplatné toliko mase. Na to, co konkrétně zaujme pozici této nepolitiky, dávají konzervativci odlišné, byť co do základní tendence podobné odpovědi. Nepolitika může být v konzervativním duchu stylizována do podoby apriorně pozitivních hodnot (úcta k organickému růstu, nedůvěra k racionálním

zásahům, k politické instrumentalizaci skutečnosti), které – v podstatě ztotožněny s konzervativními principy – nastolí duchovní předpoklady toho, aby Německo, pod vedením duchovní konzervativní umělecké elity, dostalo svému protizápadnímu, bytostně kulturnímu a hrdinskému charakteru (např. T. Mann).

Podobně definovaná elita, obohacená navíc o složku přísné mravnosti a formy, určovala již před válkou představy kruhu S. Georga; i zde šel antimodernismus ruku v ruce s vírou v neomezenou autoritu duchovního vůdce. Jeho charismatická moc se do značné míry legitimovala výlučnou vazbou na životadárné síly velké minulosti, z nichž čerpala oprávnění vytvářet elitářsky pojaté vize budoucí říše, „jiného“ či „tajného Německa“.[35]

Jiní myslitelé se snažili dát nepolitice hmatatelnější podobu společenského uspořádání; třeba intelektuálové z okruhu O. Spanna, rakouského teoretika státu a práva, hodlali skloubit nepolitickou politiku s principy universalismu a stavovského státu. C. Schmitt a mnozí další ztotožnili s nepolitickým principem stát. Počínaje Schmittovým slavným spisem o Pozici dnešního parlamentarismu z hlediska dějin ducha[36] mezi takto smýšlejícími stále silněji zaznívaly hlasy, jež absolutně odmítaly parlamentní demokracii a nepolitice (chápané velice široce jako vše, co se neřídí principy demokratického parlamentarismu) ukládaly revoluční úkoly: tím nejdůležitějším bylo oslabit, nejlépe trvale vyřadit demokratické struktury a principy a nahradit je něčím adekvátnějším moderní době, nejčastěji diktaturou.

Zejména na počátku 30. let se na této vlně ocitli všichni konzervativní revolucionáři, kteří se v ústavně parlamentní krizi přiklonili k vojensko-konzervativním prezidentským vládám (Brüning, Papen, Schleicher) a otevřeně je podporovali. Vedle W. Stapela a C. Schmitta to byl zejména E. J. Jung, Papenův „ghost-writer“ a autor jeho proslulé, vůči nacistům nesmírně kritické Marburské řeči německého vicekancléře Papena ze 17. 6. 1934,[37] po níž jej v noci na 1. července téhož roku nacistické komando bez váhání popravilo v lese poblíž Oranienburgu. Ač se konzervativci postupem doby stále více upínali k naději, že prezidentské vlády dokáží udržet na uzdě vzrůstající se nacisty, nakonec převážila snaha, kterou sdíleli s nacisty: oslabit a postupně zcela vyřadit z provozu parlamentní a demokratické mechanismy vlády.

Prezidentské vlády nakonec nacistům nezabránily v ničem, zato během nich vzrostla role mimoústavních rozhodnutí a zeslábla, ba minimalizovala se pozice parlamentu. Vzrostla váha rozhodnutí postavených na nekompromisní a suverénní vůli jedinice, prezidenta, takzvaného „strážce ústavy“, [38] jenž autoritativně přebírá exekutivu i legislativu. Naopak se snížila váha rozhodnutí, která vznikají na základě většinového konsensu. V tomto směru se konzervativní strategie „politizace nepolitiky“ nemalou měrou podílela na nobilizaci myšlenky diktatury, která poté, co se diktatury chopili nacisti, odstavila konzervativce od moci, zbavila je vlivu a mnohé na základě diktátorského rozhodnutí, bez možnosti obhajoby, popravila. Ve chvíli, kdy byla dokončena dlouhodobá demontáž výmarské republiky, tak někteří konzervativci zaplatili životem za to, čemu sami napomohli. Po roce 1934 zůstalo již jen na zásadovosti a osobní statečnosti jednotlivých konzervativců, nakolik se od nacistů buď distancují, nebo jim budou k dispozici, aby mohli ospravedlňovat jejich nekalé praktiky jako nevyhnutelnou, nezadatelnou povinnost „vůdce chránit právo“ (C. Schmitt);[39] Schmitt, v tomto ohledu extrémní případ

kolaborujícího konzervativce, touto povinností dokonce omlouval bestiální vyvraždění špiček SA a duchovní konzervativní elity na přelomu června a července 1934, jež postihlo jeho někdejší souputníky i přátele.

Poznámky:

[1] Text je ukázkou z připravované obsáhlé publikace Dějiny německého konzervativismu, která vyjde kolem poloviny roku 2009 v Nakladatelství Olomouc. Editorem, autorem a překladatelem části textů je Aleš Urválek, na publikaci se dále autorsky a překladatelsky podíleli Břetislav Horyna, Roman Kopřiva a Zdeněk Mareček. Kniha prostřednictvím autorských studií a překladů primárních textů pokrývá dějinné období od předrevolučního konzervativismu pol.18. století až po filozofický a politický neokonzervativismus druhé poloviny 20.století a představuje významný badatelský počín v oblasti dějin filozofických a politických idejí. Ukázka vychází s laskavým svolením Aleše Urválka a Nakladatelství Olomouc. (tato poznámka se vztahuje k publikaci článku v Pro-Fil, č. 2 který vyšel 12. 2. 2008 – pozn. DP)

[2] „Unter Bedingungen fortgeschrittener Geltungsschwäche von Selbstverständlichkeiten einer Normalkultur [...] nimmt die Menge der Möglichkeiten, sich unmöglich zu machen, dramatisch ab.“ H. Lübke: „Historisch-politische Exaltationen. Spengler wiedergelesen“, in: Spengler heute, (ed.): P. Ch. Lüdz, München 1980, s. 10.

[3] Jak píše A. Mohler, v prvních pěti letech své existence čelila výmarská republika osmnácti povstáním extrémní levice a třem pučům extrémní pravice. Viz A. Mohler: Die Konservative Revolution in Deutschland 1918-1932. Ein Handbuch, Darmstadt 1972, s. 41 a n.

[4] Srov. C. Schmitt: Pojem politična, Brno – Praha 2007, s. 26 a n. Dichotomii přítel – nepřítel nalezneme u konzervativců nejrozličnějšího zaměření, tedy nejen u Schmitta, ale třeba i u W. Stapela, konzervativního teologa nacionalismu. Ten ve své programové knize Křesťanský státník píše: „[...] každý pozemský stát se musí vyznačovat třemi věcmi: za prvé vládou (dominatio), za druhé rozlišením na přátele a nepřátele (discretio), za třetí posvěceným, nezpochybnitelným zákonem, jehož porušení by se rovnalo odpadnutí (nomos).“ W. Stapel: Der christliche Staatsmann. Eine Theologie des Nationalismus, Hamburg 1932, s. 166.

[5] V záznamu ze dne 9. 11 1918 si Moeller van den Bruck při pohledu na berlínské revolucionáře posteskl: „Revoluce bez nadšení“. Cit dle: F. Stern: Kulturpessimismus als politische Gefahr. Eine Analyse nationaler Ideologie in Deutschland, Berlin, Stuttgart, Wien 1963, s. 267.

[6] „Celé pokolení muselo jít cestou oběti, zasvěceno krvavé setbě. My, kteří jsme přežili, dbáme, aby se z ní urodilo, obáváme se, aby vzešla. Dětem však přejeme úrodu.“ E. J. Jung: Die Herrschaft der Minderwertigen. Ihr Zerfall und ihre Ablösung durch ein Neues Reich, Berlin 1930, s. 18.

[7] O takzvané „vysněné zemi periody vojenského příměří“ hovoří v návaznosti na E. Troeltsche zejména K. von Klemperer. V tomto období vedlo vědomí katastrofy současně k zoufalství i k velkým nadějím. Porážka se mohla jevit jako prokletí i jako požehnání. Srov. týž: Konservative Bewegungen zwischen Kaiserreich und Nationalsozialismus, München 1962, s. 87. Novější práce relativizují výlučnost tohoto krátkého období s poukazem na to, že vzhledem k základním tendencím konzervativního myšlení toto období ničím výjimečné nebylo. Srov. např. R. von dem Bussche: Konservatismus in der Weimarer Republik: die

Politisierung des Unpolitischen, Heidelberg 1998, s. 4.

[8] O. Spengler: Die Revolution ist nicht zu Ende, Oldenburg 1924, s. 15-16.

[9] Cit. dle R. von dem Bussche: Konservatismus in der Weimarer Republik: die Politisierung des Unpolitischen, Heidelberg 1998, s. 138.

[10] G. Quabbe: Tar a Ri. Variationen über ein konservatives Thema, Topenstedt 2007, obnovené vydání prvního vydání z roku 1927.

[11] Tamtéž, s. 21.

[12] Srov. K. Sontheimer: Antidemokratisches Denken in der Weimarer Republik. Die politischen Ideen des deutschen Nationalismus zwischen 1918 und 1933, München 1978, s. 21.

[13] „Národ nechtěl revoluci. Ale provedl ji.“ Moeller van den Bruck: Das dritte Reich, Hamburg, Berlin, Leipzig 19313 (1923) s. 14.

[14] Cit dle H. Lübke: Politische Philosophie in Deutschland, Basel, Stuttgart 1963, s. 234.

[15] Tamtéž.

[16] Viz K. Lenk: Deutscher Konservatismus, Frankfurt/M. 1989, s. 159.

[17] Mezi konzervativci najdeme tuto myšlenku zejména v Moellerově opusu Třetí říše, pro mladokonzervativní generaci naprosto stěžejním textu. Moeller se zde snaží vyburcovat Němce k tomu, aby pomocí konzervativní revoluci zpět získali to, co ztratili prohranou válkou. Podaří-li se jim to, pak údajně přijdou na kloub tomu, proč politicky prohráli válku, kterou přece vojensky vyhráli. Srov. Moeller van den Bruck: Das dritte Reich, Hamburg, Berlin, Leipzig 19313 (1923), s. 2.

[18] Výstižně to vyjadřuje E. Jünger ve stati Totální mobilizace: „Nadšení, s nímž tajná armáda a tajný generální štáb, jež v Německu stály na straně pokroku, přivítaly zhroucení [...] bylo nejlepším spojencem západních armád, které brzy nato překročily Rýn, bylo jejich trojským koněm.“ Ernst Jünger: Die Totale Mobilmachung, in: E. Jünger: Werke, sv. 5., Essays I. Betrachtungen zur Zeit, Stuttgart 1964, s. 140.

[19] Moeller van den Bruck: Das Recht der jungen Völker, München 1919.

[20] I pro E. J. Junga se Rusko octlo na nesprávné straně barikády. Jung, který interpretoval válku jako střet národů zaslepených individualismem s národy, jež usilují o organické uspořádání, to nicméně přičítal zejména neschopnému vedení Ruska. Srov. E. J. Jung: Die Herrschaft der Minderwertigen..., s. 67.

[21] Z toho plyne, že vítěz války automaticky přejímá západní hodnoty, což by pro Německo bylo osudné. Jen na okraj: absurdita tohoto uvažování a naprostá neochota jakkoli reagovat na „princip reality“ se ve vší nahotě projevuje ve Spenglerově Zániku Západu. Základní konstrukci o konečné, úpadkové civilizační fázi Západu Spengler formuloval s nezvratným vědomím, že Německo vyhraje válku. Jeho vítězství mělo paradoxně stvrdit, ba zpečetit zánik Západu. Jakmile Spengler dopsal a vydal první díl, Německo proti očekávání válku prohrálo; druhý díl, na němž Spengler pracoval počátkem 20. let, by tedy podle všeho měl revidovat negativní vyznění prvního dílu a vyhradit Německu jistou naději, že právě ono by se mohlo jako poražená mocnost ubránit dějinnému fatalismu. K ničemu takovému se však Spengler neodhodlal. Ať už Německo vyhrálo nebo prohrálo, dějiny jsou dle jeho soudu v už tak vzdálené fázi, že na jejich negativním vyznění nemohla nic změnit ani německá porážka.

[22] F. Schauwecker: Aufbruch der Nation, Berlin 1930.

[23] Moeller van den Bruck: Das dritte Reich..., s. 130.

[24] Cit. dle F. Stern: Kulturpessimismus als politische Gefahr. Eine Analyse nationaler

Ideologie in Deutschland, Berlin, Stuttgart, Wien 1963, s. 276.

[25] Moeller van den Bruck: Das dritte Reich..., s. 282.

[26] Tamtéž, s. 25.

[27] Tamtéž, s. 9.

[28] Tamtéž.

[29] Tamtéž.

[30] Tamtéž, s. 247.

[31] Moeller van den Bruck: Das dritte Reich..., s. 269.

[32] Snad s výjimkou E. Salomona, jenž se podílel na zavraždění W. Rathenaua.

[33] E. Jünger: Der Kampf als inneres Erlebnis. Werke, sv. 5., Essays I Betrachtungen zur Zeit, Stuttgart 1964, s. 14.

[34] Nejpropracovanější podobu tyto úvahy měly patrně u C. Schmitta. Např. v českém překladu knihy Pojem politična, (Begriff des Politischen, 1927, rozš. vyd. 1932) se píše: „Rovnice státní = politické se naproti tomu stává nesprávnou a zavádějící ve stejné míře, v jaké se stát a společnost navzájem prolínají, v jaké se veškeré dosud státní záležitosti stávají záležitostmi společenskými, a naopak veškeré záležitosti dosud „jen“ společenské záležitostmi státními, jak k tomu nutně dochází v demokraticky organizovaném společenství.“ C. Schmitt: Pojem politična, Brno – Praha 2007, s. 23.

[35] V českém prostředí srov. např. J. Stromšík: „Konzervatismus a „konzervativní revoluce“ v Německu“, Literární noviny 14, 10. 4. 1996, s. 3 a 9.

[36] C. Schmitt: Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus, Berlin 19968 (1923).

[37] Papen tuto přednášku proslovil 17. 6. 1934, její autor E. J. Jung byl brzy poté zatčen a v noci z 30. 6 na 1. 7. 1934 zavražděn v lese u Oranienburku. Přeloženo podle: Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem Internationalen Militärgerichtshof. Nürnberg 14. 11. 1945 – 1. 10. 1946. Amtlicher Text. Deutsche Ausgabe, Band XL [Dokument Papen 11], Nürnberg 1949, s. 544-558.

[38] Toto pojetí rozpracoval C. Schmitt v knize Der Hüter der Verfassung, 1931.

[39] Nechvalně proslulá stať, v níž Schmitt zdůvodňoval nezbytnost potlačení tzv. Röhmova puče, v souvislosti s nímž byly postřeleni i mnozí čelní konzervativci, se jmenuje Vůdce chrání právo (Der Führer schützt das Recht).

Dějiny německého a rakouského konzervativního myšlení

Autor: Urválek, Aleš a kolektiv

Nakladatelství: Olomouc

Rozsah: 480 stran

Formát: 165×235 mm, tuhá vazba

ISBN 978-80-7182-252-3

Obsah

1. Vymezení předmětu a počátky německého a rakouského konzervativního myšlení
2. Vídeňský pozdně romantický kruh
3. Konzervativní myšlení od 30. let 19. století

4. 1900–1918

5. Obnovit status quo ante: hermann ullmann a recepce německého konzervativismu u německých autorů z českých zemí

6. 1918–1945

7. Filosofický a politický neokonzervativismus po roce 1945

8. Geneze a kontext recepce Hofmannsthalovy řeči Písemnictví jako duchovní prostor národa

Objednávejte zde.